

Delft Architectural Studies on Housing

Nieuwe open
ruimte in het
woonensemble

New Open
Space in Housing
Ensembles

DASH – Delft Architectural Studies on Housing – is a new periodical entirely devoted to housing design. Taking as its starting point the historical and current situation in the Netherlands, *DASH* investigates and interprets national and international developments in the design of housing.

Over the past few centuries, the Netherlands has built up a housing tradition that is renowned throughout the world. The names of architects such as Berlage, Oud, Van den Broek and Bakema have become familiar both at home and abroad, as have their projects. The work of the present generation of Dutch architects can also bank on a warm reception among designers, magazine editors and academics. This reputation, however, stands in sharp contrast to what is going on just below the surface. Although housing still is one of the most important and largest assignments for architects in the Netherlands, today's practice is limited to a repetition of existing solutions and leaves unanswered many contemporary issues, such as those related to density, privacy or mobility. One can definitely speak of stagnation in the development of Dutch residential architecture.

With its new periodical *DASH*, the Chair of Architecture and Dwelling of Delft University of Technology (TU Delft) intends to bring the richness of housing design back on centre stage. That goal ties in with the important role that TU Delft's Faculty of Architecture has already played in Dutch housing for decades. As an educational institute for many generations of architects, but also as a cradle of scientific research, the TU Delft is inseparably connected with Dutch housing.

Inquiry into historical and contemporary projects and conditions is the

central focus of *DASH*. New types of housing but also existing models and changing trends will be thoroughly charted and examined. The target is the future: with thought-provoking analyses, *DASH* aims to give new impetus to innovative housing design.

Themes that *DASH* will be covering include the relation between public, collective and private space in both the city and the building; the significance of image and space in design; and the development of views on housing over the last 50 years. Sustainability, materials and details will also be given generous coverage in *DASH*.

DASH is put out twice a year as a bilingual publication. Each issue is devoted to a special theme. The contents are divided into substantive articles such as essays, studies and interviews and an extensively documented analysis of selected projects relevant to the theme.

DASH aims to occupy a central position in the academic community as well as among designing and commissioning parties. For clients, architects and academics, *DASH* is a tool for tackling the contemporary housing assignment in an innovative manner and for developing and disseminating new information on housing design.

DASH (Delft Architectural Studies on Housing) is een nieuwe periodiek, geheel gewijd aan het woningontwerp. Vanuit de Nederlandse traditie en actualiteit worden nationale en internationale ontwikkelingen in het woningontwerp onderzocht en geduid.

In de afgelopen eeuwen is in Nederland een woningbouwtraditie ontstaan die befaamd is over de hele wereld. In binnen- en buitenland zijn architecten als Berlage, Oud, Van den Broek en Bakema een begrip geworden, evenals hun projecten. Ook het werk van de hedendaagse generatie Nederlandse architecten kan op warme belangstelling rekenen van ontwerpers, tijdschriftenredacties en wetenschappers.

De verworven reputatie staat echter in schril contrast met wat zich net onder de oppervlakte afspeelt. Hoewel de woningbouw nog steeds een van de belangrijkste en grootste opgaven is voor Nederlandse architecten, beperkt de praktijk zich tot een herhaling van bestaande oplossingen en laat zij veel actuele vragen met betrekking tot onder andere verdichting, privacy of mobiliteit onbeantwoord. Er kan zonder meer gesproken worden over een stagnatie in de ontwikkeling van de Nederlandse woningarchitectuur.

De leerstoel Woningontwerp van de TU Delft wil met de nieuwe periodiek *DASH* de rijkdom van het woningontwerp weer blootleggen. Dat streven past in de belangrijke rol die de faculteit Bouwkunde van de TU Delft al decennia lang speelt in de Nederlandse woningbouw. Niet alleen als opleidingsinstituut voor vele generaties architecten, maar ook als bakermat van wetenschappelijk onderzoek is de TU Delft onlosmakelijk met de Nederlandse woningbouw verbonden.

Onderzoek naar historische en

hedendaagse projecten en condities staat in *DASH* centraal. Nieuwe, maar ook bestaande woningtypen en schakelingen zullen uitvoerig onderzocht en in kaart worden gebracht. Het doel is de toekomst: met tot de verbeelding sprekende analyses wil *DASH* een impuls geven aan een verdere vernieuwing van het woningontwerp.

Thema's die in *DASH* aan bod komen, zijn onder meer de relatie tussen openbare, collectieve en private ruimte in zowel de stad als in het gebouw, de betekenis van beeld en ruimte in het ontwerp en de ontwikkeling van opvattingen over het wonen in de laatste 50 jaar. Ook aan duurzaamheid, materialiteit en details zal in *DASH* ruim aandacht worden besteed.

DASH verschijnt tweemaal per jaar als tweetalige uitgave. Aan elk nummer is een thema verbonden. De inhoud valt uiteen in inhoudelijke stukken als essays, studies en interviews, en een uitgebreide projectendocumentatie waarin een voor het thema relevante selectie van voorbeeldprojecten is geanalyseerd.

DASH wil zowel in de academische gemeenschap als tussen de ontwerpende en opdrachtgevende partijen een centrale positie innemen. Voor opdrachtgevers, architecten en wetenschappers is *DASH* een instrument om de hedendaagse opgave op een vernieuwende manier te lijf te gaan en om nieuwe kennis over het woningontwerp te ontwikkelen en uit te dragen.

Nieuwe open ruimte voor het wonen

New Open Space for Living

Dit eerste nummer van *DASH* is gewijd aan het voor Nederland relatief nieuwe fenomeen van publieke ruimte binnen het woonensemble. De combinatie van woningbouw met publieke of collectieve ruimte kent op zichzelf een lange voorgeschiedenis. Een mooi, historisch voorbeeld wordt gevormd door de Hollandse hofjes van liefdadigheid uit de zeventiende en achttiende eeuw. Pas met de komst van de auto in de vorige eeuw en het teloorgaan van de straat als stedelijke ontmoetingsruimte wordt de kwaliteit van de directe woonomgeving een problematische kwestie in het debat over de moderne stad. Het nieuwe aspect van de hier bijeengebrachte projecten betreft de bewuste inzet van een autovrije, publieke ruimte met een herkenbare, architectonische identiteit die vorm geeft aan een eigentijdse manier van bouwen en wonen. Behalve een antwoord op de vraag naar kwalitatief hoogwaardige publieke ruimte, is de nieuwe open ruimte tevens een antwoord op verschillende, op zichzelf staande ontwikkelingen zoals nieuwe leefstijlen, marktgericht bouwen door private partijen, en een vraag naar hoge dichtheden in combinatie met grondgebonden woningen.

Ondanks de lange, historische lijnen van het discours over de moderne stad en het wonen, zijn er ook duidelijke verschillen en breuklijnen waar te nemen. Het gaat in deze projecten bijvoorbeeld niet meer om de collectieve hoven van de Amsterdamse School of het beroemde Spangen blok van Michiel Brinkman die op de emancipatie van de arbeidersklasse waren gericht; het gaat evenmin om de klasseloze, informele gezelligheid van het woonerf, de stadsvernieuwing en de architectuur van de 'nieuwe dakvormen' van de jaren zeventig. De wellicht belangrijkste breuk ligt echter bij de transformatie van het Hollandse bouwblok. Terwijl bij deze traditionele typologie een strikte scheiding tussen privé- en openbare ruimte wordt gemaakt – tussen de hof met privé-tuinen, balkons en waslijnen en de straat met repeterend vormgegeven huizen, ramen en entrees – wordt met de nieuwe open ruimte het bouwblok geopend. Deze keer wordt het bouwblok echter niet geopend om ruimte te maken voor een collectief domein als in de genoemde historische voorbeelden, maar om een nieuwe relatie tussen het publieke en het particuliere te accommoderen. De strikte scheiding tussen privé en openbaar verdwijnt en maakt plaats voor een nieuwe dubbelzinnigheid binnen het woonensemble, een spanning tussen het publieke en het particuliere domein. De open ruimten van de ensembles zijn toegankelijk voor meerdere groepen stedelingen naast de bewoners; er is een mate van gerichtheid op het omliggende, openbare domein en niet alleen naar binnen op een collectief; er is een spanning tussen de individualiteit van de woningen, het collectief en de 'buitenwereld' die de status van de nieuwe open ruimte een dubbelzinnig karakter geeft.

Deze spanning tussen het publieke en particuliere vraagt bij elk project steeds weer om andere, vaak inventieve oplossingen. De verschijningsvorm van de nieuwe open ruimte wisselt dan ook per project. Wel geeft een aantal van dezelfde vragen steeds een belangrijke richting aan de oplossingsvormen voor de nieuwe open ruimte. Het gaat om de trits woning - publieke ruimte - stad, en daarmee samenhangend om zulke gewone dingen als de plek van de auto, de voordeur van de woning, de vormgeving van voor- en achterkanten, en de wijze van aanhaken op het omringende stedelijke weefsel van de ensembles. Maar het gaat

This inaugural issue of *DASH* is dedicated to a relatively new phenomenon in the Netherlands: the introduction of public space inside the housing block. In itself, the combination of housing and public or collective space has a long history. The Dutch almshouses of the 17th and 18th centuries are a beautiful, historic example. But it was not until the advent of the car in the 20th century and the demise of the street as an urban meeting place that the quality of the immediate surroundings became an issue in debates on the modern city. What is new about the projects assembled here is the deliberate deployment of a pedestrian, public space with a distinctive, architectural identity that paves the way for a contemporary style of building and living. Not only does this new open space meet the demand for a high-quality public space, it is also a response to various autonomous developments, such as new lifestyles, market-oriented project development by private parties and a demand for high-density construction coupled with ground-accessed homes.

vooral om de architectonische bepaling van de overgangen tussen het particuliere en het publieke.

Hoewel sociologische en economisch-stedenbouwkundige aspecten een belangrijke rol spelen bij het gebruik en de betekenis van de nieuwe open ruimte is het doel van deze studie om de nieuwe open ruimte als architectonische opgave aan de orde te stellen. *DASH* plaatst zich hiermee in de traditie van de plananalyse zoals deze sinds de jaren zeventig aan de TU Delft is ontwikkeld. Twee voorbeelden van toonaangevende publicaties die deze onderzoekstraditie heeft voortgebracht, zijn het onlangs opnieuw uitgebrachte *Raumplan versus Plan Libre* van Max Risselada, en de *Atlas van het Hollandse Bouwblok* van Susanne Komossa et al. Deze twee laten ook de hoofdingrediënten van het Delftse plananalyse-onderzoek zien: historisch-theoretische contextualisering en nauwgezette analyse en vergelijking van het architectonisch-stedenbouwkundig ontwerp. Op deze manier wil *DASH* het ontwerpinstrumentarium van de architect verrijken en uitbreiden en een impuls geven aan de dagelijkse ontwerppraktijk.

Besides historical continuities in the discourse on the modern city and living, we can also see some clear differences and ruptures. For example, the projects discussed here no longer revolve around the collective courtyards that sought to emancipate the working classes, such as those known from the Amsterdam School or architect Michiel Brinkman's well-known Spangen block in Rotterdam. Nor do they revolve around the classless, informal atmosphere of the residential street, home zones and the urban renewal from the 1970s. But perhaps the greatest rupture lies in the transformation of the Dutch residential block. Whereas its traditional typology creates a strict division between private and public space – between the courtyard with its private gardens, balconies and clotheslines and the street with its repetitive patterns of houses, windows and entrances – the new open space actually opens up the block. But this time the intervention is not aimed at creating room for a collective domain, as in the aforementioned historic examples, but at accommodating a new relationship between the public and the private. The strict division between public and private disappears and makes way for a new ambiguity within the housing block: a tension between the public and private domains. The open spaces of these blocks are now accessible to various groups of urbanites as well as to the residents. And the developments are no longer only focused on the interior, the collective, but also engage with the adjacent public domain. The tension between the individuality of the homes, the collective and the 'outside world' lends this new open space an ambiguous character.

In each new project this tension between the public and the private calls for different, often inventive solutions. The architectural expression of the new open space therefore changes with each project. That said, a number of recurring issues suggest solutions for this new open space. These are the triad 'home – public space – city', in conjunction with such everyday things as parking spaces, front doors, the design of front and rear and the way in which the blocks engage with their surrounding urban fabric. But paramount here is the architectural articulation of the transitions between public and private.

Although sociological and economic planning aspects play an important role in the deployment and meaning of the new open space, this study aims to formulate the architectural questions at stake. *DASH* thus inserts itself into the tradition of design analysis as developed at Delft University of Technology since the 1970s. Two of the leading publications to come out of this research tradition are *Raumplan versus Plan Libre* by Max Risselada, which was republished recently, and the *Atlas of the Dutch Urban Block* by Susanne Komossa et al. Both contain the main ingredients of the Delft-based research into design analysis: careful comparative analysis of the architectural design within its historic and theoretical context. This way *DASH* hopes to enrich and expand the architect's design tools, and boost the day-to-day practice of design.